

70.065 JA 5:10

56256

Kan. EMILE STEENACKERS

Onze-Lieve-Vrouw

van

BOOM

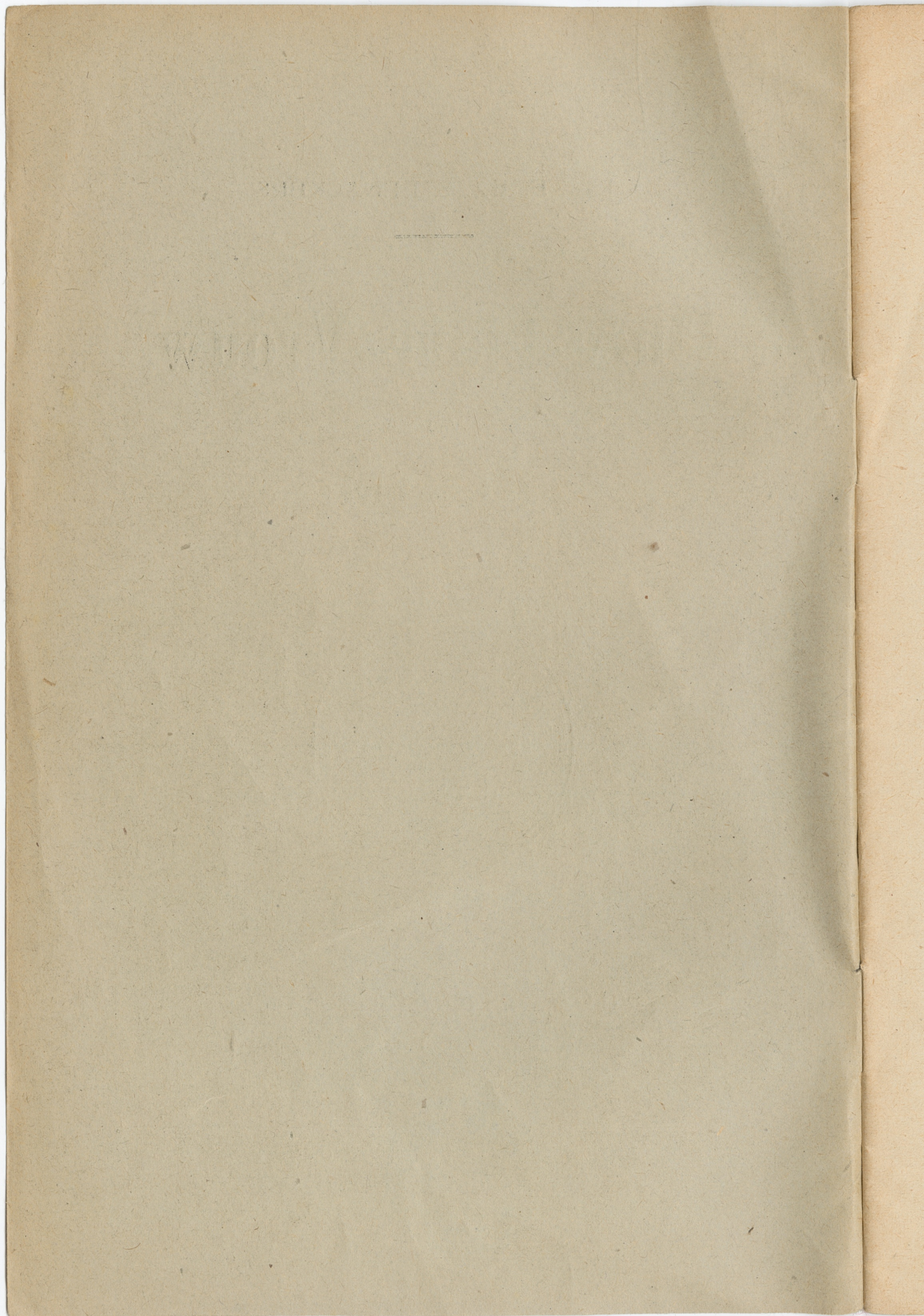
LIGNUM HABET SPEM

(JOB. XIV, 7.)

Drukkerij A. De Bièvre, Brasschaat.

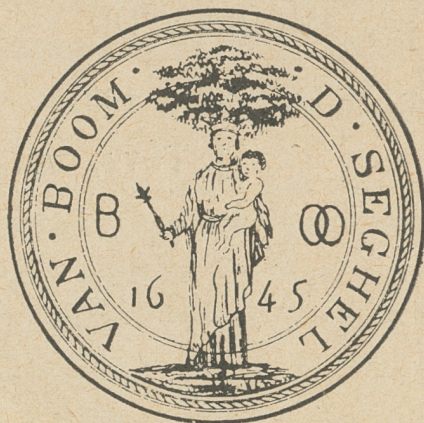
Kan. EMILE STEENACKERS

Onze-Lieve-Vrouw

van

BOOM

LIGNUM HABET SPEM

(JOB. XIV, 7.)

Drukkerij A. De Bièvre, Brasschaat.

Inst. f. Dt. Volkskunde
F. St. Mythenkunde

Sachbez.:

Inv. Nr.:

IMPRIMATUR

MECHLINIAE, 16 Decembris 1921.

J. THYS, can., lib. cens.

Onze-Lieve-Vrouw van Boom

Een woord vooraf.

Sedert verscheidene eeuwen wordt in de parochiekerk van Boom een kostbaar beeld der Heilige Maagd vereerd. Op den dag van Onze-Lieve-Vrouw-Hemelvaart en op de dagen der octaaf heeft daar nog een begankenis plaats. Maar in lang vervloden tijden moet er te dier gelegenheid, blijkens betrouwbare oorkonden, een drukke toeloop van bedevaarders geweest zijn, die het heiligdom kwamen bezoeken, voor het Mariabeeld nederknielden, en in vroomheid en vertrouwen den processieweg omgingen.

Wanneer, in het begin der 17de eeuw, de landekens bezoek brachten aan de kerk van Boom, vermeldden zij met eerbied in hun verslag de Wonderdadige Maagd Maria, *Beata Maria Virgo Miraculosa*.

Onze bedoeling bij het schrijven dezer bladzijden is naar vermogen bij te dragen tot de geschiedenis der Mariavereering te Boom. De aloude Boomsche beganckenis heeft veel van haren luister verloren. Het glanspunt der godsvrucht tot Maria, de gulden tijd van « solemnele beganckenissen, pelgrimagien, wonderen toeloop ende besondere devotie » voor haar wonderdadig beeld is voorbij.

En zulks zal wel niemand verwonderen. De oudste menschen zelf uit ons dorp weten weinig of niets meer van den oorsprong en de vereering van het mirakuleus Mariabeeld ! En daarom juist hebben wij er aan gedacht

het geheugen van onze godvruchtige bevolking wat op te frisschen, haar eens klaar en bondig uiteen te zetten wat we eigenlijk weten van het wonderdadig beeld, van zijne vereering in de middeleeuwen en in lateren tijd.

God gave dat het zoo rechtgeaarde en immer godsdienstige volk van Boom, getrouw aan zijn voorvaderlijke overleveringen, zijn godsvrucht tot de Heilige Maagd opnieuw voelde opleven, en dat de genadige hand van Maria ons duurbaar dorp bleve zegenen en beschermen !

Het Wonderbeeld.

Het beeld van Onze-Lieve-Vrouw van Boom is in opzicht van kunst een merkwaardig stuk, het werk van een bekwamen kunstenaar uit de 15de eeuw. Het is uit wilgenhout gesneden en heeft eene hoogte van ongeveer 75 centimeter. De Maagd draagt op den linkerarm het Kindje Jezus, dat zijn rechterhand zegenend voor zich houdt, twee vingers opgestoken. In de rechterhand heeft Maria den scepter ; opvallend is hier het feit — een kenmerk van beelden uit de 14de en de 15de eeuw — dat Maria den staf met de volle hand vasthoudt. Teekenend zijn de fijn toegenepen, vooruitkomende lippen. Over gansch het wezen, in de oogen voornamelijk, ligt eene treffende uitdrukking van zoetheid. Aan beide zijden van het hoofd golven de sierlijke haarlokken tot op de schouders.

In den beginne was het beeld niet gekleed, maar wel geschilderd. In de kerkrekening voor het jaar 1622 lezen wij desaangaande volgende afdoende verklaring: « Gegeven tot Mechelen voer het beldt van onser L. Vrouwen te stofferen, III guld. I st. (1) ». Nadien onderging het Mariabeeld van Boom het lot van zoovele beelden uit de middeleeuwen : de geloovigen, om een uiterlijken blijk van liefde en dankbaarheid aan hunne

---

(1) Stoffeeren : hout- en beeldwerk met bonte kleuren beschilderen en vergulden, polychromeeren. (*J. Verdam. Middelnederlandsch Woordenboek. P. 2173.*)

Moeder en Beschermster, aan de Koningin van Hemel en aarde te kunnen geven, hebben het beeld van Onze-Lieve-Vrouw met kostbaar gewaad, met rijke, statige mantels bekleed, en met gouden sieraden, kleinoodiën en juweelen opgesmukt.

En zoo staat het wonderdadig beeld gekleed in de parochiekerk op het altaar in het zijkoor dat aan de Heilige Maagd toegewijd is. Gedurende de octaaf van Onze-Lieve-Vrouw-Hemelvaart (15den Oogst), de dagen der aloude begankenis, prijkt datzelfde beeld in een prachtige mantel gehuld te midden der Boomsche kerk.

Vrij belangwekkend is de aanwezigheid in onze parochiekerk van een tweede Lieve-Vrouwbeeld, een kleiner beeld « wordende gebruikt in de maandelijksche processie ». (2) Zoo schreef men in het jaar 1781, en zoo gebeurt het nog heden ten dage. Het was een oud gebruik van de broederschap van den Heiligen Rozenkrans, op den eersten Zondag van elke maand, het beeld van Onze-Lieve-Vrouw na de Hoogmis in processie binnen de kerk om te dragen. Voor deze herhaalde processie werd dit tweede beeld gebruikt, terwijl het groote beeld, de Wondermaagd, jaarlijks op den 15den Oogst plechtig, te midden van de toegestroomde bedevaarders, door de straten van het dorp werd gedragen.

Hoewel verschillend van het andere beeld, is dit

---

(2) Uit de kerkrekening van 1781 : « Aen Mevrouw van het klooster van Blijenberg tot Mechelen twee guldens negen stuyvers voor het maecken van een kleyn throontjen voor het kleyn Livrouwenbeeldt, wordende gebruikt in de maendelyksche processie.

tweede Mariabeeld van geene kunstwaarde ontbloot. Het Kindeken Jezus vooral, dat wel een trouwe nabootsing is van het goddelijk Kind op het Wonderbeeld, is met uiterst fijnen kunstsmaak afgewerkt. Blijkbaar zijn de twee beelden door denzelfden kunstenaar vervaardigd.

In onze studie over de Mariavereering in de parochie van Boom zullen wij klaarheidshalve drie tijdvakken onderscheiden : het eerste, gaande van de vroegste ons bekende tijden af tot aan de zestiende-eeuwsche beroerten ; het tweede, omvattende de tweede helft der 16de eeuw ; het derde, beginnende met de benoeming van Andreas Struelens tot pastoor van Boom, in 1611, en loopende tot aan den inval der Franschen (1794). Wij laten daarna eenige ophelderingen volgen over de Boomsche processie, en om te besluiten voegen wij er een woord bij over de nieuwere tijden.

I.

Onze-Lieve-Vrouw in Oud-Boom.

Zonder met juistheid den tijd te kunnen bepalen, mogen wij toch vooropstellen dat het vertrouwen in de wonderdadige macht van Onze-Lieve-Vrouw van Boom in dit eerste tijdvak is ontstaan en zich verspreidde.

Het staat buiten kijf dat onze oude parochiekerk van den oorsprong af aan Onze-Lieve-Vrouw was toegewijd. In het jaar 1309 wordt de parochie van Boom de parochie van den Naamloozen Boom geheeten, zooals blijkt uit de stichtingsbrieven van de naburige parochie Reeth (3).

---

(3) *Parochia de Nameloose Boom*. Kerkarchief van

Welnu, is het niet wonder dat juist onder deze benaming Onze-Lieve-Vrouw van Boom bekend staat ?

In het testament van Jan Goes en Elisabeth van der Aa, vóór het jaar 1489, waarbij deze godvruchtige lieden hun goederen en bezittingen aan de kerk van Boom vermaken, wordt deze genoemd de kerk van de allerheiligste Moeder Gods en Maagd Maria te Boom (4).

Blijkens een handschrift van de eerste jaren der 16de eeuw werd jaarlijks in den loop der maand April de verjaring gevierd van de inwijding van het altaar aan Onze-Lieve-Vrouw toegewijd (5).

Andreas Zweems was pastoor van Boom van af het jaar 1501 tot 1532. Uit opteekeningen van dezen pastoor, stelde zijn opvolger, Cornelis Pieter van Vlaerdinghen (1533 tot 1545 of 46), een lijst op der jaargetijden die in de kerk van Boom gedaan werden. Andermaal wordt de kerk betiteld : de kerk van Onze-Lieve-Vrouw van Boom (6).

De kerkrekening uit het jaar 1622 gewaagt van de « kerk van onser L. Vrouwen nameloos en Boome »,

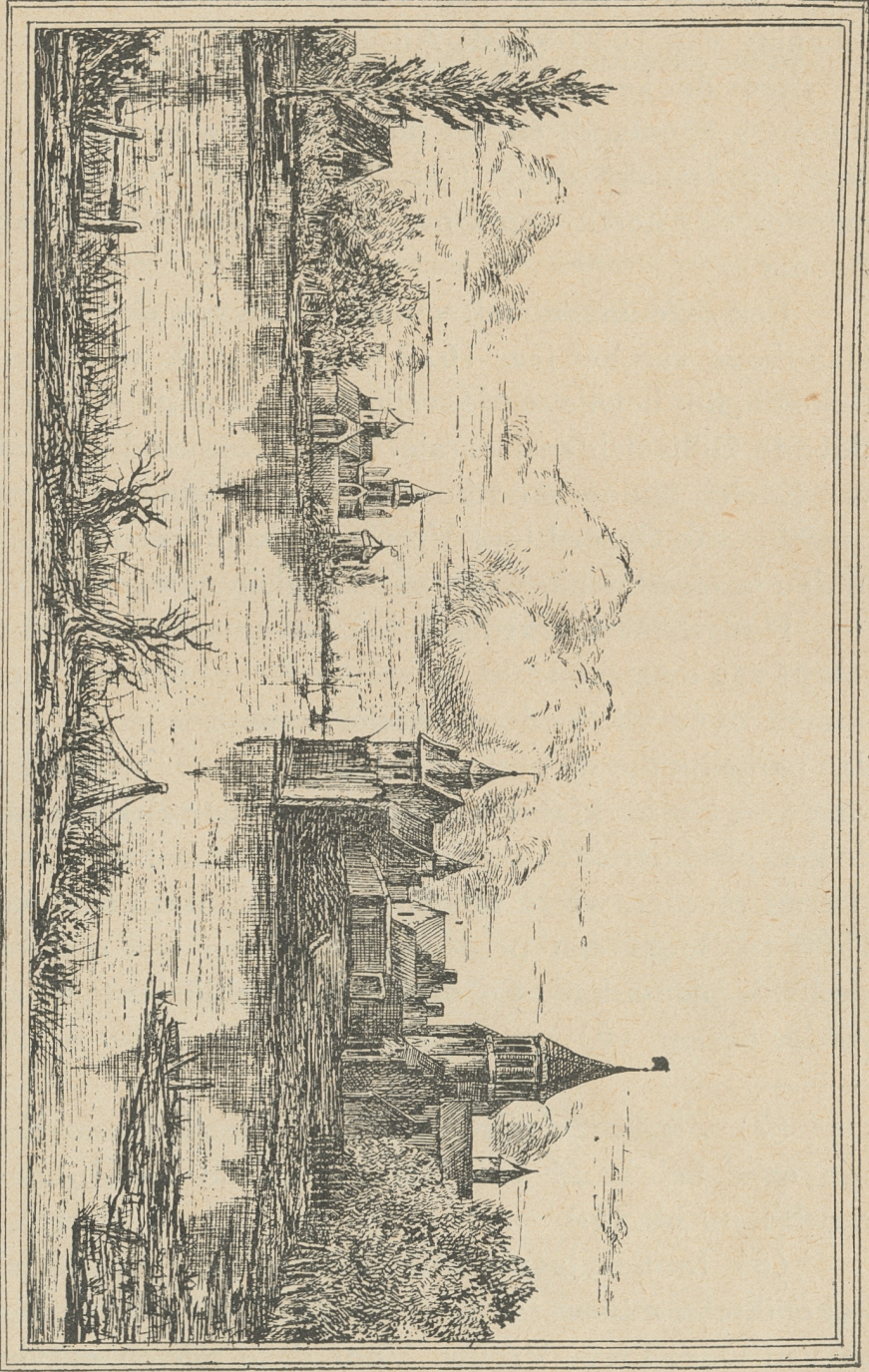

Contich. Zie Bijdragen tot de geschiedenis van het aloude hertogdom Brabant, III, 1904, bl. 117.

(4) *Ecclesiam beatissime Dei Genitricis et Virginis Marie in Arbore*. Archief van het Aartsbisdom. *Miscellanea Cameracensia* IV. f. 297.

(5) *Item in Aprili dedicatio Altaris Nostre Domine*. Archief van het Aartsbisdom, Boom, Rolle 1501-1532.

(6) *Sequuntur anniversaria copiata ex registro sive libro computus ecclesie bte Marie Virginis de Boom ab anno XVc primo usque ad annum XXXII...* Archief van het Aartsbisdom, Boom.

Boom omstreeks het jaar 1640
naar de schilderij van Aart Van Der Neer.

d. i. van den Boom van Onze-Lieve-Vrouw. In de rekening van 1630 wordt Adriaan Dens « kerkmeester proviseur der kercke van Onser L. Vrouwen Nameloosen Boome » genoemd, en het jaar daarop wordt de rekening opgemaakt door Jaak Sloommaeckers, « kerkmeester der kerck van Onser L. Vrouwen Nameloosen Boome ».

Een rekeningenboek van de Gilde van den Edelen Handboog van het jaar 1629 begint met de woorden : Rekeninghe bewijs ende reliqua die midts desen is doende Gillis Seldenslach als deken geweest hebbende van Edelen ouden handtbooghe van S. Sebastiaen inde parochie van Onser-Lieve-Vrouwen naamloosen Boom... in den jare seshienhondert ende neghenentwintich (7).

Hoogst merkwaardig is het bovenvermelde handschrift van omtrent 1500, waarin wellicht opgaven voorkomen over vijftiende-eeuwsche toestanden. We vinden namelijk dat de pastoor van Boom eene toelage ontving van het kerkfabriek om de kosten te dekken van de kerkplechtigheden op Onze-Lieve-Vrouw-half-Oogst. Hieruit meenen we te mogen opmaken, dat omstreeks 1500 te Boom een processie, misschien wel een begankenis plaats had. En dat deze feitelijk bestond zal verder blijken (8).

---

(7) Zie H. Sel. Proeve van historische mengelingen over het Land van Rumpst en de Heerlijkheid van Boom. bl. 150.

(8) In het jaar 1519 sticht Katharina Bertels wekelijksche missen ter eere van het Heilig Sacrament en van Onze-Lieve-Vrouw. Voor deze missen ontving de pastoor jaarlijks vijftig guldens. In 1530 vermaakt Joanna Verhoelt aan Onze-Lieve-Vrouw van Boom

II.

Boom in de tweede helft der zestiende eeuw.

Tijdens de beroerten en de langdurige oorlogen van de tweede helft der zestiende eeuw, had de streek die Antwerpen omringt, ondraaglijk veel te lijden onder de gruweldaden waaraan tuchteloze soldatenbenden zich in de weerlooze dorpen en gehuchten plichtig maakten.

De Rupelboorden lagen binnen den kring der militaire krijgsverrichtingen. Trouwens, door het graven van het kanaal van Brussel naar den Rupel was een nieuwe weg geopend van de hoofdstad naar de noorderlijke gewesten en hadden de strijdende partijen dan ook alle belang er bij het toezicht er over te bezitten. Na Requesens' dood (5den Maart 1576), wisten teugellooze Spaansche troepen zich te Willebroek te nestelen en te verschansen. Ten einde het noodige voor het opbouwen eener verschansing machtig te worden, staken de krijgslieden den Rupel over, vielen op ons dorp neder, pleegden gruwelijke afpersingen, roofden en verbrijzelden wat hun onder de handen viel, braken huizen daarna af en verplichtten de bewoners al wat kon nuttig zijn naar Willebroek te vervoeren (9).

« eenen vergulden riem en twee scotishaken ». Blijkens eene opgave der inkomsten der kerk uit het begin der zestiende eeuw, stond op het huis van Egidius Wouters eene rente van negen Brabantsche grooten ten voordeele van het lof van Onze-Lieve-Vrouw (Archief van het Aartsbisdom, Boom).

(9) Leenhof van Brabant. Leenbrieven. Reg. 386; f. 255.

Weldra zag men Walen en Duitschers (Croaten, Crawaten), met Spaansch geld bezoldigd, hun verblijf nemen in het gehucht Klein-Willebroek. Zij bouwden rond het sashuis, in een vrij gunstige ligging, eene versterking op en bewapenden deze met machtige krijgstoerusting en geschut. Van hier uit konden zij vrij de gehuchten van den rechter-Rupeloever en, wel inzonderheid, onze parochie bestoken.

Prins van Oranje, die het belang der stelling besefte, besloot er zich meester van te maken. De bezetting wachtte den aanval der staatschen niet af en ontruimde de versterking, waar Oranje zich aanstonds verschanste.

Op bevel der krijgsoverheden van Antwerpen werd nu onze parochiekerk in de asch gelegd en de toren tot op den grond afgebroken. « Boven desen is oock waerachtich, kloegen de inwoners in de eerste jaren der zeventiende eeuw, dat heurlieden kercke deur de voirleden troublentyt by ordonnantie van de colonellen der stadt Antwerpen, deur de soldaten ende andere van de forte van Willebroeck is afgebrant, ende den thoren met groot gewalt totten fundament afgeworpen ende geruyneert. » (10)

Jaren lang vermochten Oranje's troepen stand te houden. Slechts in het jaar 1584 gelukte het aan Mansfeldt de stelling van Klein-Willebroek te vermeesteren.

Moeilijk kan men zich verbeelden hoe zwaar onze arme parochie getroffen was. De oorkonden uit vroegere jaren leeren ons dat Boom, dank zij zijn nijverheid, tot een aanzienlijk centrum was opgegroeid. De leenboeken uit de 14e en 15e eeuw gewagen, tot onze verbazing,

---

(10) Archief van het Aartsbisdom. Boom. Nr 12.

van een groot aantal steenbakkerijen en kalkovens (11); maar, in de tweede helft der 17de eeuw, vooral na de verwoesting van 1576-1577, was de Boomsche nijverheid totaal ontredderd. De goedenisbrieven verklaren dat huizen en steenbakkerijen « geheelyck deur dese troublen afgebrocken » zijn, « geruyneert en desolaet

---

(11) Ziehier eenige namen van eigenaars van steenbakkerijen en kalkovens te Boom : van steenbakkerijen: Jan den Fasseelre, 1345 « zijn tichelgeleghe dat ghelegghen es te Boeme » (*Cartularium Sti Bernardi*), Joannes van Brussel, Jacob van Brussel, Margriet Commers, Claus Reymaers (*het oud geleeg*), Gielis Possemiers, zoon van Wouter (*het geleeg ter Schoren, en de Eertputten*), Jan Parys, (*het Steenen Kaaiken, in Vlietmanshoek*), Aert Colaes, Jan Pluyms, Jan Bauw (te Noeveren), Floris van den Bempde (tegen de beek van Terhagen), een geleeg « aen de priesteragie in steylderbroeck », Jan van den Keckhove, Michiel Cruyt (15de eeuw. *Rijksarchieven. Spoelberg. Leenboek van Boom. Reg. 18*). Jan van Dycke. Joos Van de Vliet (*het Kapelleveld*), Berbel Goes (de Oievaarnest), Antoon van Berckelaer, Peeter Wouters en Elisabeth Van Alcken, Geeraart De Bruyn (de *Locht*), Mattheus Pirions, Christoffel Spillemaeckers (16de eeuw. *Leenboeken Reg. 18, Reg. 12, Kerkarchief, enz....*)

Van kalkovens : Jan van Brussel, Gielis Persenners, Jan Possemiers en Katharina Pluyms, Peeter van Lint, Adriaan Vanden Wouwer en Madeleen Verbiest, Joos Van de Vliet, enz. (15de en 16de eeuw-*Archief van het Aartsbisdom — Leenboeken, enz....*).

liggende », « by de Crawaten afgebroken (12) ». Vijftig jaar later werd nog steeds gearbeid aan de herinrichting van getuig en gebouwen « die by de Croaten waeren ghebroken (13) ».

Daarenboven, zag de toestand op godsdienstig gebied er alles behalve rooskleurig uit. In een tijdvak, waarin de ketterij van Luther met kracht van reden werd aangepredikt en door hatelijke middelen werd opgedrongen, had de beroerde parochie zelfs geen eigen pastoor. Zoo groot was het gebrek aan priesters, dat dezelfde herder zich moest gelasten met de zorg over verscheidene parochiën, waar buiten de oorlogskwalen, soms ook honger en ziekten de inwoners teisterden. Voegt daarbij de onveiligheid die op het platteland heerschte en de gevaren die den last van het parochiewerk verzwaaarden. Trouwens, in de parochiën was het zoo ellendig gesteld en waren de inkomsten der kerken zoo verdund dat het, in vele dorpen, onmogelijk was in het bestaan van een pastoor te voorzien (14).

---

(12) Gemeentearchief. Rolle van den Laethove van Immerseel, en Reg. van erfenissen onder Rumpst.

(13) Kerkarchief.

(14) Uit eene opgave der inkomsten der parochie in 1605 : « Item soo hebben wij bovengenoemt (Laureys de Coninck kerckmeester en andere ingesetenen der parochie van Boom) gedurende dese troublen tot noch toe voor den dienst, ghelyc als de naeste pastoors binnen siaers daer dicwils syn versocht geweest om den goddelycken dienst te doen, ongelyck meer betaelt dan het bovengenoemt innecomen mach bedraghne. » (Archief van het Aartsbisdom. Boom. Nr 1.)

Dat onder deze omstandigheden de geestelijke zorg in de parochie gebrekkig ging is licht te begrijpen.

De dienst in onze parochie werd, in 1571, waargenomen door Joannes Dillen, pastoor van Rumpst, die tevens Reeth moest bedienen. Een jaar later, is deze priester vervangen door Willem Van de Vloer. Later wordt een ander priester, met naam Cneif, als waarnemend pastoor vermeld.

In de eerste jaren van de zeventiende eeuw was aan Franciscus de Witte, pastoor van Hemixem, de bediening der parochiën Boom en Aartselaar opgedragen.

Na het vertrek van de Witte bleef de parochie ruimen tijd zonder pastoor. In 1605 klagen de parochianen er over, in een schrijven tot den bisschop gericht, « dat sy supplianten langentyt syn onvoorzien geweest van eenen pastoor ». De parochie werd dan toevertrouwd aan een grijsaard, Gregorius Boxi, die reeds pastoor van Rumpst was. De priester was oud van jaren en niet opgewassen tegen de zware taak. En toch, bij gebrek aan jongere krachten, zien wij voorname inwoners den bisschop van Antwerpen te voet vallen « om te hebben nog een jaer onsen pastoor (15) ». Dit gebeurde in het jaar 1610.

Men vraagt zich af wat er, gedurende deze halve eeuw van beproeving, van de godsvrucht tot Maria in onze verlaten parochie geworden is. Oorkonden uit dien droeven tijd zijn niet te vinden. De eerste kerkrekeningen welke daarna regelmatig opgemaakt werden leggen dan ook vrijweg de verklaring af dat de akten en bewijsstukken voor sommige posten spoorloos verdwenen wa-

---

(15) Kerkarchief.

ren, en zij beroepen zich op getuigenissen van grijsaards om zekere bezittingen t'huis te wijzen. (16).

In zulke voorwaarden moest ook natuurlijker wijze de Boomsche begankenis ten gronde. En toch is zulks niet gebeurd, wel integendeel ; prachtig en grootsch, heinde en verre vermaard, werd zij jaarlijks te Boom gevierd. Het afdoende bewijs hebben we in de eerste kerkrekening opgemaakt na de beroerde tijden in het jaar 1610. Tusschen de ontvangsten staat de opbrengst der omhalingen in de kerk. Dit laat ons toe eene treffende vergelijking te maken.

Op eenen Zondag bedroeg de opbrengst der giften zes, acht stuivers. Op den eersten Sinksendag bracht de omhaling zeven stuivers op ; op den eersten Paaschdag een gulden twaalf stuivers.

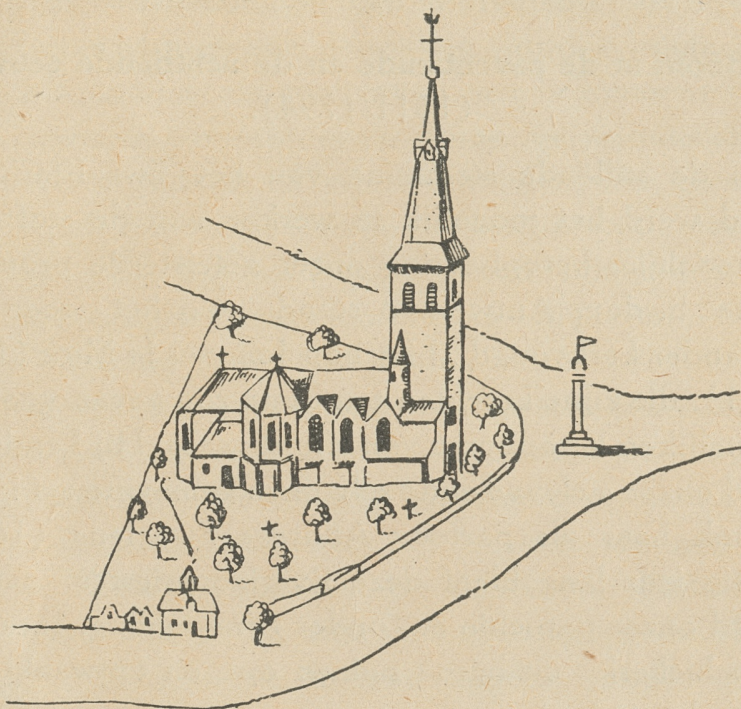
Welnu, op den eersten dag der begankenis, den 15den Oogst, bracht de offer de aanzienlijke som van 39 guldens 7 stuivers op : « Ontfangen op Onser Liever Vrouwen Hemelvaert dach 1610 van offer in de kercke geoffert XXXIX guldens VII stuyvers ».

Pleiten deze cijfers niet voor een ongemeenen, geestdriftigen toeloop van het christelijk volk dat zelfs van uren uit het rond kwam toegestroomd, zooals we dat nu te Calfort, te Halle, en elders nog zien gebeuren.

Boven is gezegd dat er omstreeks 1500 op den Onze-Lieve-Vrouw-Hemelvaartdag bijzondere kerkplechigheden plaats hadden; in 1610 wordt de buitengewone som van 39 guldens aan Onze-Lieve-Vrouw geofferd; in 1615 laat pastoor Struelens een tafereel schilderen waarop het beeld van Onze-Lieve-Vrouw van Boom

---

(16) Kerkrekening van 1622 en Leenhof van Brabant. Reg. 386.

De oude kerk van Boom
volgens het Meetboek van 1720.

aan een boom voorgesteld wordt, omringd van breukbanden, die in de boomtakken hangen als zoovele tastbare bewijzen van wondere genezingen ; in 1631 en in de volgende jaren noemen de landdekens die de parochie bezoeken de patrones der kerk Onze-Lieve-Vrouw de Mirakuleuze. *Beata Maria Virgo Miraculosa* ! Ik vraag het u, leveren deze welsprekende cijfers uit de beroerde kettersche tijden niet het afdoende bewijs dat die vorige, algemeene godsvrucht niet alleen gedurende de rampzalige tijden der Hervorming levendig bleef, maar ook dat zij van af het begin der 16de eeuw en zelfs van af de 15de eeuw in het hart der vrome, dankbare bevolking van Boom als vastgeankerd lag ?

III.

Boom in de zeventiende en de achttiende eeuw.
(1611-1794).

In de stillende stemming van het Twaalfjarig Bestand werd het mogelijk te werken aan de stoffelijke en zedelijke heropbeuring onzer geteisterde provincie. In het bisdom Antwerpen stond aan het roer een schrander kerkvoogd, bisschop Joannes le Mire (1604-1611), die zijne krachten ten beste zou geven voor den geestelijken heropbouw van zijn diocees. Hij kende den nood onzer « cleyne ende schamele gemeeyte » (17) en schonk haar als pastoor Andreas Struelens (1611). Dertig jaar lang bleef deze ijverige priester aan het hoofd onzer parochie en, onder zijne leiding, rees onze parochiekerk uit hare puinen op en ontwaakte een nieuw leven in de gemeente.

Op het einde der vorige eeuw had men, zoo goed het ging, het middenkoor overdekt. Op aandringen van landdeken Beyerlinck trachtte men ook de twee zij-koren voorloopig klaar te maken; het eene was toegewijd aan Onze-Lieve-Vrouw, het andere aan den heiligen Sebastiaan.

Niets verwaarloosde Struelens om de godsvrucht tot Maria meer en meer te doen bloeien en zijne menigvuldige opteekeningn zullen ons best met het belang der Boomsche begankenis vertrouwd maken.

In de eerste jaren zijner ambtswaarneming liet pastoor Struelens op het hooge altaar eene groote schilderij (2 m. × 2 m.) plaatsen, Onze-Lieve-Vrouw

---

(17) Brief der kerkmeesters in 1605 — Kerk-archief.

van Boom verbe
eene boomstam
gen breukbande
den. Rondom b
en in den benec
op den bidstoel
Struelens (18).
staat de naam v
Peeter Welenam

Pas waren
eene nieuwe be
der godsdienstig
gewoonlijk ga
eens op. Weinig
(31 Maart 162
(13 Juli 1621)
haren wil in der
wikkeld. Tuchte
vreemdelingen,
allerlei gruweld
rondzwervende
en ging er zon
dorp gepleegd
schreef in 1622

Weinigen
zijn handboek d
om het mirakul
Andreas Struele

(18) Rep
taris ad vivum

(19) Inau
patrata sunt (KEINDEZOEK).

95799

riabeeld staat tegen
van den boom han
an bekomen welda
en en bedevaarders
afereel zit, geknield
nengevoegd, pastoor
voor hem open ligt,
et het jaartal 1616 :

ken aan den gang of
dorp. Het tijdperk
einde, doch, lijk het
oorlogsvuur nog wel
ood van Philips III
aartshertog Albrecht
ogdes Isabella tegen
van die jaren inge
samengesteld met
atteland en pleegden
1622 viel een dezer
op ons dorp neder
op los. « Wat in het
en afschuwelijk »,
ns (19).

pastoor Struelens in
eft laten vervaardigen
laatsen : « Ick heer
boom, hebbē besteed

in tabula summi al
zoek).

lia quae in hoc pago

56256

van Boom verbeeldende. Het Mariabeeld staat tegen eenen boomstam en aan de takken van den boom hangen breukbanden, als aandenken aan bekomen weldaden. Rondom bemerkt men zieken en bedevaarders en in den benedenhoek van het tafereel zit, geknield op den bidstoel en de handen samengevoegd, pastoor Struelens (18). Op het boek dat voor hem open ligt, staat de naam van den schilder met het jaartal 1616 : Peeter Welenam fecit 1616 Boom.

Pas waren de herstellingswerken aan den gang of eene nieuwe beproeving trof het dorp. Het tijdperk der godsdienstige twisten liep ten einde, doch, lijk het gewoonlijk gaat, flakkerde het oorlogsvuur nog wel eens op. Weinigen tijd na de dood van Philips III (31 Maart 1621) en van den aartshertog Albrecht (13 Juli 1621), werd de landvoogdes Isabella tegen haren wil in den verwarden strijd van die jaren ingewikkeld. Tuchteloze troepen, samengesteld met vreemdelingen, doorliepen het platteland en pleegden allerlei gruweldaden. In het jaar 1622 viel een dezer rondzwerfende benden teugelloos op ons dorp neder en ging er zonder mededoogen op los. « Wat in het dorp gepleegd is, is ongehoord en afschuwelijk », schreef in 1622 landdeken Luytens (19).

Weinigen tijd later schrijft pastoor Struelens in zijn handboek dat hij eene kas heeft laten vervaardigen om het mirakuleus beeld in te plaatsen : « Ick heer Andreas Struelens, pastoor tot Boom, hebbe besteed

---

(18) Repraesentatur pastor in tabula summi altaris ad vivum depictus (Kerkbezoek).

(19) Inaudita et abominabilia quae in hoc pago patrata sunt (Kerkbezoek).

te maecken eene casse om het miraculeus beeldt van onser L. Vrouw in te setten aan Joos Clerens schreynwerker tot Mechelen voor de somme van vierentwintich guldens en twee guldens en IJ stuyv. (20) »

De kerkrekening voor het jaar 1625 bevat de opgave der betaling voor het voltooide werk : « Gegeven aen Joos Clerens op cortinghe van tgene hem quam over d'maecken van onser L. Vrouwen casse, VIIJ guld. XVIIJ st. », en verder, « Item noch gegeven aen den selven Joos Clerens schreynwerker tot Mechelen in volle betaelinghe vande selve casse, enz... »

In het jaar 1626 laat de pastoor te Antwerpen een nieuwen mantel voor het Lieve-Vrouwbeeld vervaardigen (21).

Eene leerrijke aanduiding betrekkelijk den steeds aangroeienden bloei der begankenis wordt ons geleverd door de gedurig stijgende opbrengst der giften op Onze-Lieve-Vrouw-Hemelvaart. In de kerkrekeningen luiden de opgaven als volgt : « Ontfanghen van het gheue gheoffert is voer het beldt van onser L. Vrouwen op haeren Hemelvaart dach... » ; « Ontfanghen van den offer op onser L. Vrouw Hemelvaart dach in gelde, eyeren, kieckens ende andersints... » enz.

Ziehier nu, volgens de kerkrekeningen die wij bezitten, het beloop van het offergeld :

In 1622	42 guldens,
in 1623	58 guldens,

---

(20) Archief van het Aartsbisdom. Boom. N. 9.

(21) Uit de kerkrekening : « Gegeven aen den Heer Pastoir over hat hy twee reysen tot Antwerpen heeft geweest ende aldaer gedraghen den rock van Onser L. Vrouwen ende nieuwe daer naer gemaect ».

in 1624	62 guldens 12 stuivers,
in 1625	57 guldens 12 stuivers,
in 1626	65 guldens,
in 1627	73 guldens 9 stuivers,
in 1630	75 guldens 15 stuivers,
in 1632	102 guldens 10 stuivers.

Voegen wij er bij dat de opbrengst op de begankenisdagen het bedrag der omhalingen voor het overige van het jaar gewoonlijk overtrof.

In de kerk was men verplicht toezicht te houden. Men leest in de rekeningen opteekeningen als deze : « Gegeven aen de vrouw die den offer gade geslagen heeft den 15 ende 16 Augusty, XX stuyvers ».

Naar aanleiding van het groot getal lieden die de kerk bezochten, was de pastoor er toe genoodzaakt de hulp van andere priesters in te roepen. Het waren naburige pastoors en paters Minderbroeders die den pastoor van Boom ter zijde stonden.

Zangers en speellieden werden ter opluistering van diensten en processie ontboden : « Item noch verteirt by de minderbroeders met de sangers op onser L. Vrouwen dach Assumptionis ende des anderen daechs op den feestdag van S. Rochus, tsamen X guld » (1622). « Item verteirt by de sangers, pastoors ende minderbroeders op onser L. Vrouwen dach Assumptionis..... VIJ guld. » (1623, 1626, enz...). « Item gegeven aen de speelluyden van Antwerpen als twee daghen t'onser kermisse inde processie gespeelt hebbende voir het alder H. Sacrament, IJ guld. Xst. » (1626). « Item noch gegeven aan drye speellieden van Antwerpen, die voor het beldt van onser L. Vrouwen ende voer het alderh. Sacrament twee dagen in de processie ghespeelt hebben, IJ guld. VI st. » (1629).

Op de dagen der begankenis verkocht men tinnen vaantjes, hertekens en printen met de afbeelding van Onze-Lieve-Vrouw er op. Daarover handelt volgende brief : « Eersame kerckmeestres tot Boom Ick seynde Ul. hier de teecken en of belekens van ons Livrouwe die Ul. my doen maecken hebt, te weten twaelf dosynen hertekens met gharen, elcke dosyne tot dry stuyvers, noch neghen dosynen tenne vaentkens met spelen, elck dosyne tot vier stuyvers. Somma bedracht dry gulden XIII stuyvers hiermede den heere aanbevolen by my Peeter Oris Ul. dinaer al wat ick vermach wonende in de cammerstraete, op den hoeck van de Lombaerde veste In den Bloemaert tot Antwerpen den 14 August 1623 (22). »

Herhaaldelijk staan op de rekeningen der kerk opgaven van betalingen voor printen : « Gegeven aan beldtteeckenis van onser L. Vrouwen, II gld. II st. » (1627). « Gegeven aan belikens te Boomkermisse, II guld. II st. » (1629). « Gegeven aan vaentiens ende belekens voer deser kercken, III guld. VIII st. » (1630). « Gegeven aen belikens voer de kerck te Boomkermisse, XVIII st. » (1632).

Om de godsvrucht tot Maria te bevorderen, richtte pastoor Struelens in het jaar 1633 de broederschap van den Heiligen Rozenkrans op. Over deze stichting schreef, in het jaar 1761 een der opvolgers van Struelens, pastoor Noël, als volgt : « Alsoo van over menichvuldige jaren het beelt van de H. Maget en Moeder Gods Maria, door verscheyde mirakelen vermaert, rustende in de kerk van Boom, met solemnele beganckenissen, pelgrimagiën, wonderen toeloop ende besondere devotie

---

(22) Archief van het Aartsbisdom. Boom Nr 16.

besocht is geweest... soo ist dat om die devotie tot de h. Maget voornamelijk aen haer miraculeus beelt te vermeerderen, in de maent van october 1633, in de voorschreve parochiekerk... ingestelt heeft geweest het lofwaardigh aartsbroederschap van den heiligen roosencrans (2). »

Op den eersten zondag van elke maand werd het Lieve-Vrouwbeeld door de leden van de broederschap, na de hoogmis, binnen de kerk omgedragen. In den zomer, als het weder gunstig was, ging men rond de kerk, binnen de muren van het kerkhof .

De broederschap bekwam verscheidene voordeelen. Luidens eenen inventaris opgemaakt in het jaar 1629 (24) konden de leden een vollen aflaat verdienen op den eersten zondag van elke maand en op de feestdagen van Onze-Lieve-Vrouw. Volgens den opsteller van het stuk, raakten de vergunningsbrieven dezer aflaten tijdens de Fransche Omwenteling verloren.

Daar ook de oprichtingsakte der broederschap verdwenen was, werden, in het jaar 1900, door pastoor deken Beten, brieven van bekrachtiging of heroprichting aangevraagd en bekomen.

Buiten het bezoek aan Onze-Lieve-Vrouw in de kerk, maakte ook de omgang deel uit van de bedevaart. De pelgrims volgden al biddende den processieweg en

---

(23) Zie H. Sel. Proeve van historische mengelingen, enz. bl. 309.

(24) Kerkarchief : Indulgentiae plenariae Confraternitatis SS. Rosarii quarum documenta sunt perdita in Revolutione Gallorum, singulis primis dominicis mensis et festis B. M. Virg.

bezochten de twee kapellen, zooals hedendaags nog het gebruik is.

Als bewijs van den onafgebroken bloei van de Boomsche begankenis in het verleden, gaan wij nu onderzoeken hoe het gesteld was met de Mariavereering in de tweede helft der achttiende eeuw. Best kunnen wij een oordeel vormen over den toeloop van bedevaarders, wanneer wij nagaan wat de jaarlijksche offer opbracht. Welnu, nog steeds bemerken wij dat de opbrengst op de begankenisdagen het bedrag van het overige van het jaar overtreft.

In het jaar 1753 beliep « de offer generael vercregen in de beganckenisse van Onse Lieve Vrouwe Hemelvaart met de octave de somme van 149 guldens.» Voor het overige van dit zelfde jaar bracht de schaal slechts 114 guldens binnen.

In 1758 ontving men	147	guldens
in 1759	153	»
in 1760	132	»
in 1765	150	»
in 1770	165	»
in 1773	120	»
in 1777	102	»
in 1780	114	»
in 1785	86	»
in 1790	84	»
in 1794	84	»

In 1794 vielen de Franschen ons dorp binnen.

Ten tijde van pastoor Noël was de broederschap van den H. Rozenkrans immer bloeiend en de kerkrekeningen bevatten geregeld de opgave van vier jaar-

getijden, opgedragen « ter intentie van overledene broeders en susters van den H. Rosencrans ».

In de plechtigheden der begankenis leefden de vroegere gebruiken voort.

De Minderbroeders verleen en steun aan de priesters der parochie. « Betaelt aen den heer secretaris voor logeeren en trachten van de paters minderbroeders op onze live Vrouwe Hemelvaert met de octave, 6 guldens (25) ».

Enmaal staan er Predikheeren samen met Minderbroeders vermeld : « Betaelt voor gelogeert te hebben de paters predikheeren op L. Vrouw Hemelvaert met d'octave... Item betaelt voor gelogeert te hebben de paters minderbroeders op O. L. Vrouw Hemelvaert met d'octave. » (26)

In de kerk offerde men wassen voorwerpen : « Betaelt aen de vrouw die den wasch vrekocht heeft ten tijde der begancknisse ». (27)

De aankopen door pastoor Noël gedaan getuigen voor den ijver van den priester en tevens voor de levendigheid der godsvrucht tot Maria.

In het jaar 1764 laat hij een nieuw kleed vervaardigen. « Item heeft den Rendant gecocht eenen sack van de huysvrouwe van Peeter Van Dyck tot Antwerpen tot het maecken van een cleedt voor ons Lieve Vrouw, waer vooren hij aen haer op 18 october 1764 heeft betaelt de somme van sevenen tachtigh guldens... »

« Item betaelt voor het maecken van het nieuwt

---

(25) Kerkrekening van 1754, 1758, enz..

(26) Kerkrekening van 1757.

(27) Kerkrekening van 1787.

cleedt van Onse Lieve Vrouwe vijf guldens vijf stuyvers. » (28)

Nu wordt een nieuwe troon gemaakt met voetstuk voor het groot, dit is het mirakuleus beeld. Het gewrocht kostte de belangrijke som van 331 guldens :

« Betaelt aen Hendrik Opdebeeck meester schreynwerker tot Mechelen de somme van 87 guldens 8 stuyvers voor gemaect te hebben den voet voor het groot L. V. Beeldt. »

« Item betaelt aen Paulus Ommeganck vergulder tot Antwerpen voor het leveren van vergulsel, vergulden, verven etc.. van den selven voet van O. L. Vrouwe, 56 guldens.

« Item betaelt voor het maecken van den nieuwen thron van het groot Lieve Vrouwe belt, 104 guldens.

« Betaelt aen Joannes Saye 84 guldens acht stuyvers tot supplement van den gemaecten thron voor het beeld van O. L. Vrouwe. » (29)

Ook voor het klein beeld werd een troontje vervaardigd :

« Aen Mevrouw van het klooster van Bleyenbergh tot Mechelen twee guldens negen stuyvers voor het maecken van een kleyn throontjen van het klein Livrouwenbeeldt, wordende gebruikt in de maandelijksche processie. » (30)

Plakbrieven werden wijd en zijd rondgestuurd om de Boomsche begankenis af te kondigen. Pastoor Noël laat, ten jare 1885, « 700 placcaerten der begancke-

---

(28) Kerkrekening van 1764-1765.

(29) Kerkrekening van 1769, enz..

(30) Kerkrekening van 1781.

nisse van O. L. Vrouwe Hemelvaart» drukken bij Hieronimus Verdussen. (31)

In 1787 wordt het altaar van O. L. Vrouw opgehaald en verguld : « Betaelt aen den schilder Dom te Antwerpen voor het marberiseeren en vergulden van O. L. Vrouwe autaar de somme van honderd thien guldens. » (32) Toen werden ook aangekocht voor de som van 123 guldens eenige kleederen voor Onze-Lieve-Vrouw. (33)

IV.

De aloude processie op Onze-Lieve-Vrouw-Hemelvaart.

Het past hier een woord te zeggen over de processie van Onze-Lieve-Vrouw-Hemelvaart. In de kerkrekening van 1622 wordt gewag gemaakt van de jaarlijksche processie en van de zangers en de speellieden die ontboden waren om de gezangen te begeleiden. Het was overigens de gewoonte, zooals we boven gezegd hebben, om het feest op te luisteren, « speelluyden van Antwerpen » te ontbieden « die voer het beeldt van onser L. Vrouwen ende voer het Allerh. Sacrament in de processie speelden. » (34)

---

(31) Kerkrekening van 1785.

(32) Kerkrekening van 1787.

(33) « Betaelt aen Jan Baptist Rypens alhier 40 guldens 10 stuyvers voor gemaectt ende geleverd te hebben twee kaskens in de sacristyen om de ornamentas ende kleederen van onse Lieve Vrouwen beeld in te sluyten. » (Kerkrekening van 1781).

(34) De gilden waren insgelijks in de processie vergezeld van eenen vedelaar en eenen trommelaar :

Zonder twijfel klimt de Boomsche processie veel hooger op, namelijk tot de 14de of 15de eeuw, wanneer de godsvrucht der bevolking tot de H. Maagd van den Nameloozen boom zich begon te openbaren. Te midden van de toegestroomde menigte der bedevaarders, werden het Wonderbeeld en het Heilig Sacrament door de straten van het dorp gedragen, zooals het heden nog gepleegd wordt. Langs de Hoogstraat ging men tot aan het kapelleken in den Blauwen, op den hoek der Onze-Lieve-Vrouwstraat. Vermoedelijk was hier een beeld van Maria in vroegere eeuwen aan eenen boom geplaatst. Luidens de oude leenboeken stond op deze plaats een boom, die genoemd wordt : « Onze Lieve Vrouw boomken », (35) en « Onze Lieve Vrouw Wilge (wilg) ». (36) Het hedendaagsch kapelleken is later gebouwd.

Door de Lieve-Vrouwstraat kwam de processie aan den veerdam. In het begin der 15de eeuw worden reeds huizen vermeld gestaan « op den amer te Boom »,

---

« Betaelt aen twee spelen eenen feyselaer en eenen tamboer voer het spelen in de processie van h. Sacramentsdag en half oogst 3 gulden » (Rekeningen der gilde). Doch op 13n Juni 1718 werd door den Soeverainen Raad verboden « voortaan in de processien ta verschijnen met trommels, vendels, fusiecken en andere diergelycke instrumenten, op pene van 25 guldens amende bij iedereen te misbeuren voor elcke contraven-tie. » Zie H. Sel. Proeve, enz... bl. 157.

(35) Rijksarchief. Spoelberg. Reg. 9. (Vijftiende eeuw).

(36) Ibidem. Reg. 12. f. 37. (Vijftiende eeuw.)

« op het veer te Boom » t. t. z. op den huidigen veer-
dam. (37).

Van hier trok men naar « de plaetse », dit is de
plaats vóór de kerk, aan den ingang der hedendaagsche
Vrijheidstraat. Waar nu de Benedenstraat of Groenhof-
straat ligt, bestond vroeger enkel een kerkweg, die men
« processieweg » noemde. (38)

De Vrijheidstraat heette vroeger de Broekstraat.
(39) Ongeveer op de plaats van de hedendaagsche ka-
pel stond hier insgelijks een kapelleken, « het kapelle-
ken naest het dorp » zegt eene oude akte, omdat de
kuip van het dorp zich niet verder uitstreckte. (40) Tot
hier ging de processie en keerde daarna weder naar de
kerk.

Onze processie heeft haren eeuwenouden weg on-
veranderd bewaard. Denzelfden weg hebben, sinds
eeuwen, ontelbare beegangers gevolgd.

---

(37) Rijksarchief. Spoelberg. Reg. 18. De eige-
naars waren Jan Possemiers, Wouter Possemiers, Jan
Bertels.

(38) De eerste huizen in de Groenhofstraat dag-
teekenen slechts van uit de tweede helft der achttiende
eeuw.

(39) Archief der kerk. Lijst van inkomsten van
het jaar 1552. — Deze lijst vermeldt eigendommen
gelegen « In de hoochstrate », « In de strate achter de
kercke », « Aen de plaetse », In de broeckstraete »,
« In steylderbroeck », « Ten Oever ».

(40) Gemeentearchief Reg. 121. n° 5. In de
nabijheid werd een huis gebouwd dat de naam kreeg
van *Onze-Lieve-Vrouw*, later *het Molenhuis*.

Slotwoord.

De vervolging, begonnen ten tijde van keizer Joseph II, werd in den Franschen tijd in al hare gestrengheid ontketend. De priesters waren verplicht zich schuil te houden. Wij weten dat een onderpastoor onzer parochie, de E. H. Moons, gevangen genomen werd en veroordeeld tot verbanning naar het eiland Cayenne, alwaar hij een ellendigen dood vond. Onze kerk werd in 1797 gesloten ; de goddelijke diensten werden verboden.

Het waren dagen van harde beproeving ; maar ze vermochten toch de godsvruchtige gevoelens in de zielen niet uit te dooven. Pas was de vrijheid weergekeerd, of de godsvrucht tot Maria bloeide opnieuw op. In de eerste jaren der negentiende eeuw was de bloeitijd der begankenis nog niet voorbij.

De schrijver, E. H. Hendrik Sel, die in het jaar 1873 zijn verdienstelijk werk over Rumpst en Boom in het licht gaf, heeft, betrekkelijk den glans der begankenis, getuigenissen opgeteekend van grijsaards der gemeente : « Ouderlingen, zoo schrijft hij, die van de zaak nog ooggetuigen geweest waren, hebben ons verhaald dat in hunne jonge jaren, onder de octaaf van O. L. Vrouw-Hemelvaart, de Antwerpsche steenweg dagelijks krioelde van uitgespannen rijtuigen, waarmee talrijke bedevaartgangers uit naburige plaatsen waren

toegekomen, om met hunne peerden den omgang te doen van O. L. Vrouw processieweg. » (41)

Trouwens, de vergunning door Paus Pius VII, door brieven van 24 September 1819, van een vollen aflaat op Onze-Lieve-Vrouw-Hemelvaart en op elken dag der octaaf bewijst eens te meer dat Onze Lieve Moeder in onze parochie steeds met vurigheid en vertrouwen gehuldigd werd. (4)

Eene gevolgtrekking dringt zich op.

Boom bezit een wonderdadig beeld der Heilige Moeder Gods en was eens een bloeiend midden van godsvrucht tot de machtige Maagd, onze Moeder en Middelaress.

Eeuwen achtereen werden het feest en de octaaf van Onze-Lieve-Vrouw-Hemelvaart gevierd « met solemnele beganckenissen, pelgrimagiën, wonderen toeloop ende besondere devotie ».

---

(41) H. Sel. Proeve van historische mengelingen over 't Land van Rumpst en over de Heerlijkheid van Boom, bl. 310.

(4) Indulgentiae plenariae in perpetuum concessae a SS^o D^o Pio VII in die festo Assumptionis B. M. V. singulisque diebus intra illius octavam, necnon in die festo celebritatis omnium Sanctorum et novem diebus immediate sequentibus, pro singulis tantum semel respective octo vel novem diebus lucrificandum, datum Romae 24a 7bris 1819. Permissio publicationis earumdem data a Cels. D^o die 7a Jan. 1820. — Kerkarchief. Inventaris opgemaakt in 1829.

Waarom zou de heilzame vurigheid niet herleven?
Laten wij naar onze voorouders aarden !

Wie Maria verheerlijkt, zal het eeuwig leven verwerven. *Qui elucidant me, vitam aeternam habebunt.*

Daarom

worde met nieuwen glans verheerlijkt,
in ons geliefd geboortedorp,

Onze-Lieve-Vrouw van Boom !

